

OPAS

TEKIJÄN-

TAITEILJOILLE

OIKEUS

JA TAITEEN KÄYTTÄJILLE

TUTTUUKSI

KUVASTO

Seuraa Kuvastoa:

www.fb.com/Kuvasto

www.twitter.com/Kuvasto

www.kuvasto.fi

Graafinen suunnittelu: Fanni Perälä

Kuvat: Sanna Peurakoski

TEKIJÄNOIKEUS

Tekijänoikeus suojaa luovan työn tekijöitä. Se muistuttaa omistusoikeutta antaen taiteilijalle oikeuden päättää ja saada korvauksia teostensa hyödyntämisestä. Ammatissa toimivalle kuvataiteilijalle tekijänoikeuskorvaukset ovat yksi tulonlähteistä teosmyynnin, palkan ja apurahojen lisäksi. Taiteilija saa tuloja sen mukaan, miten hänen teoksiaan näytetään, julkaistaan tai käytetään.

MITÄ JA KETÄ TEKIJÄNOIKEUS SUOJAA?

Tekijänoikeudellinen suoja syntyy, kun teos luodaan. Suojan syntyminen ei edellytä taiteilijalta rekisteröintiä tai ©-merkin käyttämistä.

Jotta teos saa tekijänoikeudellista suojaa, on teoksen ylitettävä teoskynnys. Kynnys ylittyy, kun kyseessä on itsenäinen ja omaperäinen teos. Laatuvaatimuksia teoksille ei sen sijaan aseteta. Esimerkiksi lapsen piirros saa suojaa siinä missä kuuluisan taidemaalarin maalauskin. Myös teoksen luonnokset, keskeneräiset tai signeeraamattomat teokset voivat saada suojaa, jos teoskynnys ylittyy.

Tekijänoikeus suojaa luovan työn sisältöä, muotoa jossa teos ilmenee. Teoksen idea, aihe tai tietosisältö eivät saa suojaa. Käytännössä kuka tahansa

voi siis esimerkiksi maalata maalauksen samasta aiheesta.

Taideteoksen tekijä on aina luonnollinen henkilö. Jos kyseessä on yhteisteos, jossa taiteilijoita on useampi, syntyy tekijänoikeus tekijöille yhteisesti. Tekijöinä ei pidetä kuitenkaan teknisiä avustajia, esimerkiksi tekijän ohjeiden mukaan toimivia valajia.

TEKIJÄNOIKEUS SUOJAA MYÖS TAVALLISIA VALOKUVIA

Tekijänoikeus suojaa myös valokuvajan lähioikeuksia. Tavallisten valokuvien, kuten lehtikuvien lisäksi, lähioikeussuojaa saavat esimerkiksi erilaiset esittävän taiteen esitykset. Merkittävin ero teos- ja lähioikeussuojan sisällöissä on suoja-ajan pituudessa.

TEKIJÄNOIKEUSSUOJAA SAAVAT MUUN MUASSA:

Maalaukset, veistokset, taidegrafiikka, valokuvataide, mediataide, performanssitaide, piirrostaide, lasi- ja keramiikkataide, taidekäsityö, tekstiilitaide, taideteollisuuden tuotteet

TEOSVALOKUVA VAI TAVALLINEN VALOKUVA?

Joissakin tapauksissa teosvalokuvan ja tavallisen valokuvan erottaminen saattaa olla hankalaa. Käytännössä teosvalokuvalta edellytettävää itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä voivat ilmentää esimerkiksi varjojen, valituksen tai sommitte-
lun hyödyntäminen. Tavallisia valokuvia ovat tyypillisesti esimerkiksi suuren yleisön ottamat kännykkäkuvat; samanlaisen valokuvan olisi voinut kuka tahansa ottaa samasta paikasta samaan aikaan.

NÄIN LASKET SUOJA-AJAN

Taiteilija on kuollut vuoden 1946 aikana: Teosten tekijänoikeudet ovat päättyneet 1.1.2017.

Tavallinen valokuva on otettu vuonna 1995: Valokuvan oikeudet päättyvät 1.1.2046.

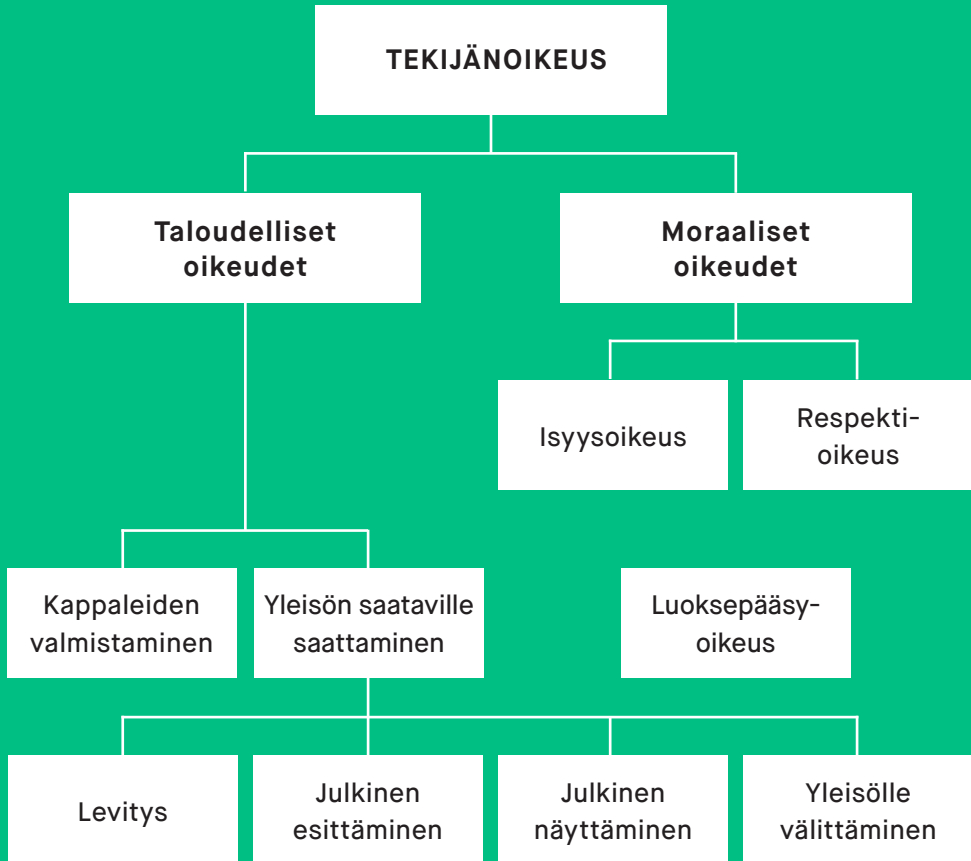
Kun suoja-aika on päättynyt, saa teoksia käyttää vapaasti eikä käyttöön tarvita erillistä lupaa.

SUOJA-AIKA

Teossuojaa saavien teosten suoja-aika on 70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä. Taiteilijan kuoleman jälkeen tekijänoikeus periytyy perintöä, avio-omaisuutta ja testamenttia koskevien säännösten mukaisesti.

Tavallisten valokuvien suoja-aika on lyhyempi, se on 50 vuotta kuvanottovuodesta lukien. Suoja-ajan päätyttyä teoksia saa käyttää vapaasti eikä käyttöön tarvita erillistä lupaa.

TAITEILIJAN TALOUDELLISET JA MORAALISET OIKEUDET

Tekijänoikeuslain mukaan taiteilijalla on yksinomainen oikeus määrätä teoksestaan. Tekijänoikeus jaetaan kahdenlaisiin oikeuksiin, taloudellisiin ja moraalisiin.

TALOUDELLISET OIKEUDET

Taloudelliset oikeudet sisältävät taiteilijan oikeuden päättää teoksen kappaleen valmistamisesta ja teoksen saattamisesta yleisön saataville sekä neuvotella niistä suoritettavasta tekijänoikeuskorvauksesta.

Kappaleen valmistaminen

Kappaleen valmistaminen tarkoittaa teoksen toisintamista. Kappale valmistuu, kun teosta käytetään esimerkiksi erilaisissa painotuotteissa tai teos valokuvataan.

Yleisön saataviin saattaminen

Taiteilijalla on oikeus määrätä tavoista, joilla hänen teoksensa voidaan saattaa

markkinoille tai muulla tavoin yleisön kuultavaksi, nähtäväksi tai koettavaksi. Käytännössä teoksen saattamista yleisön saataville ovat teoksen esittäminen, julkinen näyttäminen, levittäminen sekä välittäminen verkossa ja televisiossa.

Esittäminen

Taideteosta esitetään länänä olevalle yleisölle esimerkiksi videotykillä osana Powerpoint-esitystä.

Näyttäminen

Teosta näytetään länänä olevalle yleisölle esimerkiksi taidenäyttelyissä.

Levittäminen

Fyysistä teoskappaletta levitetään myymällä, vuokraamalla, lainaamalla tai muulla tavoin, esimerkiksi myydessä teos taidemuseolle.

Välittäminen

Teosta välitetään, kun teos ja yleisö sijaitsevat välimatkan päässä toisistaan.

”Tekijänoikeuden säännöt pätevät myös verkossa ja somessa”

”Kun haluat käyttää taideteosta, tarvitset siihen useimmiten luvan.”

Välittämistä on esimerkiksi teoksen lataaminen verkkoon tai muuhun tietoverkkoon sekä teoksen käyttäminen radio- ja televisiolähetyksessä.

MORAALISET OIKEUDET

Tekijänoikeus suojaa myös taiteilijan moraalisia oikeuksia. Moraaliset oikeudet, isyys- ja respektioikeus, suojaavat taiteilijan persoonaa ja taiteellista arvoa. Näitä moraalisia oikeuksia tulee kunnioittaa silloinkin, kun teosta saa käyttää vapaasti.

Isyysoikeus

Tekijänoikeuslain mukaan tekijän nimi tulee mainita teoksen yhteydessä. Kun kyseessä on valokuva taideteoksesta, tulee myös kuvaajan nimi mainita.

Respektioikeus

Teosta ei saa muuttaa taiteilijan taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla. Muuntelua on esimerkiksi värien muuttami-

nen tai teoksen rajaaminen. Jos teosta halutaan rajata painotuotteessa, tulee siihen pyytää tekijän lupa.

Teosta ei tule käyttää tekijän taiteellista arvoa loukkaavassa yhteydessä. Esimerkiksi teoksen hyödyntäminen mainonnassa tai poliittisessa yhteydessä voi loukata taiteilijan taiteellista arvoa, ja edellyttää siksi aina tekijän suostumusta.

LUOKSEPÄÄSYOIKEUS

Kuvataiteilijalla on oikeus saada sekä nähtävilleen että kuvattavakseen jo myymänsä teos. Luoksepääsyoikeus koskee näin taiteilijan jo omistuksestaan luovuttamia teoksia, kuten taidemuseoiden kokoelmateoksia. Teoksen omistajan tulee päästää tekijä kuvaamaan teos esimerkiksi postikorttien valmistamista varten tai taiteellisen työn vuoksi. Tämän ei tule aiheuttaa kuitenkaan kohtuutonta haittaa teoksen omistajalle.

TAITEILIJAN OIKEUKSIEN RAUKEAMINEN

”Näyttelyjärjestäjä saa vapaasti näyttää kokoelmateoksiaan taidenäyttelyissä.”

Osa kuvataiteilijan oikeuksista raukeaa, kun taiteilija myy teoksensa tai luopuu siitä pysyvästi. Näitä oikeuksia ovat levittämis- ja näyttämisoikeudet.

Taideteoksen omistaja saa vapaasti myydä omistamansa teoksen tai näyttää sen yleisölle. Esimerkiksi taidemuseo saa näyttää kokoelmateoksiaan taidenäyttelyissä vapaasti.

Sen sijaan teoksen käyttämiseen esimerkiksi painotuotteissa tai verkossa teoksen omistaja tarvitsee edelleen luvan tekijältä, sillä tekijänoikeus ei siirry myynnin yhteydessä. Teoksen omistaja ei voi myöskään antaa käyttölupaa tekijän puolesta, vaan lupa on aina saatava tekijältä.

MILLOIN TEOSTA SAA KÄYTTÄÄ VAPAASTI?

”Teoksen käyttöön ei tarvita tekijän lupaa, jos se on tekijänoikeuslain rajoitussäännöksen perusteella vapaata”

Tekijän taloudellista oikeutta on rajoitettu monissa tapauksissa. Taiteilijan teoksia on silloin luvallista käyttää korvauksetta ja lupaa kysymättä.

Tekijänoikeuden rajoitussäännökset sallivat taideteosten käytön ilman tekijän lupaa muun muassa näyttelyarvosteluissa tai tieteellisissä esityksissä, kuten väitöskirjoissa, kun kyse on kuvasitaatista. Taiteilijan luovuttaman teoksen saa myös kuvata valokuvaan, televisio-ohjelmaan tai elokuvaan, jos teos on kuvassa toissijaisessa merkityksessä. Esimerkiksi haastateltavan henki-

lön työhuoneen seinällä näkyvä maalaus.

Julkiselle paikalle pysyvästi sijoitetun veistoksen tai patsaan saa kuvata, kun käyttöön ei liity ansiotarkoitusta. Kuvaamisella tarkoitetaan ainoastaan teoksen kaksiulotteista kuvaamista.

Muistathan, että tekijän moraalisia oikeuksia tulee aina kunnioittaa. Tekijän nimi on mainittava eikä teosta saa myöskään muokata tai käyttää tekijän taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla, vaikka teosta muuten saa käyttää vapaasti.

APUA KUVASTOSTA

Tekijänoikeusjärjestö Kuvasto neuvoo taiteen käyttäjiä tekijänoikeuskysymyksissä. Jos et ole varma, tarvitsetko käyttöön luvan tai soveltuuko käyttöön jokin tekijänoikeuslain rajoitussäännös, ota yhteyttä Kuvastoon.

NÄIN HANKIT LUVAN

Taideteoksen käyttöluvan saat Kuvastosta niin julkaisuja, postikortteja, julisteita, erilaisia myyntituotteita kuin myös verkkoa ja televisiota varten. Kuvasto sopii käytön ehdoista ja tilittää käytöstä kerätyt korvaukset taiteilijoille.

KUN TARVITSET LUVAN:

- tarkista ensin, kuuluuko taiteilija Kuvastoon
- hae lupaa verkossa, www.kuvasto.fi
- jos kyseessä on ulkomainen taiteilija, varaa lupakäsittelylle enemmän aikaa
- jos taiteilija ei kuulu Kuvastoon, sovi käytöstä suoraan oikeudenhaltijan kanssa

KUVASTO LYHYESTI

Vuonna 1987 perustettu Kuvasto edustaa kotimaisia ja ulkomaisia visuaalisen alan taiteilijoita. Kuvasto myöntää käyttöilupia Kuvastoon kuuluvien taiteilijoiden teosten käyttöön sekä hallinnoi tekijänoikeudellista näyttelykorvausta ja jälleenmyyntikorvausta. Kuvaston taiteilija-asiakkaaksi voi liittyä tekijä, joka on luonut itsenäisen ja omaperäisen kuvataiteen teoksen.

ARVOA TAITEELLE

Visuaalisen alan taiteilijoiden
tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry

Iso Roobertinkatu 3-5 A 22
00120 Helsinki

p. 09 272 4022
kuvasto@kuvasto.fi
www.kuvasto.fi